

переселилися в Україну на просторі від Дністра аж за Дніпро. Найдавніша історична звітка про антів в Україні відноситься до 375 р., коли антів і їх князя Буса (Божа) побили готи і взяли у антів золото. Автор „Слова“ знав цю традицію. В Густинському літоп. наведені традиції, що Русь в Україні появилася після антів і що вони жили на одній території Сарматії, „України“, а також, що анти і Русь не слов'яни — вони згодом влилися в слов'ян (Густ. л., вид. 1843 р., с. 236). Дуже важливе свідощтво маємо безпосередньо від імпер. Юстиніяна (VI в.), на яке, здається, ще ніхто не звернув уваги в друках. В передмові до Інституцій імпер. Юстиніяна зазначив, що призначає їх і для антів, алянів, готів. Ці народи жили на території України, тому вказівка імпер. Юстиніяна свідчить про чинність римського права на території України в VI столітті. Цим пояснюється дуже багато в праві й історії українського народу, імя якого зв'язане з антами. Під кінець VII стол. імя антів зникло. Очевидно нарід залишився, але перейняв інше імя. По Густинс. літ. виходить з традиції, що імя антів заступила назва Русь. Історична вістка про Русь в середній Придунайщині зв'язана з 476. роком. Подробиці про це ми подали в нашій праці „Звідкіля походить Русь“ (Прага, 1929 р.). Перша історична дата про Русь в Україні відноситься до походу Руси коло 750—760 р. з Новгороду, або Сіверського (Черниг.) або можливо й Тмутараканського, на Сурож (Крим) з княз. Бравлином. Автор „Слова о пол. Ігор.“ зливає антів і Русь в один нарід, тому назвав антське золото руським в руках готських дівчат. Очевидно, для цього автор „Слова“ мав традицію про спільність антів і Руси. Дійсно, ця спільність була не тільки в тім, що і анти, і Русь прийшли в Україну з середнього Подунав'я, а, що важніше, в тім, що і анти, і Русь були з Галлії, були галли, кельти, які уже з Придунав'я слов'янилися. В гальській Аквітанії жили анти, а на схід від них жили в Галлії русини, Русь. Виходить, що анти, і Русь були кельтами, галлями, а по грецькому галатами. Першим звернув увагу на кельтське (гальське) походження антів краківський проф. Розвадовський, далі А. А. Шахматов (петербур. академік. — див. працю „Древ. суд. Рус. плем.“, Петрогр. 1919, с. 11), після них акад. Ф. Корш (Філолог. зб. пам'яті К. Михальчука, Київ, 1915, с. 22). Археологічна звітка про антів у Керчі (Україна) відноситься до III в. (камяна таблиця, на якій імя Antes). Виходить, що для Руси, яка була з кельтів, з галлів, назва її в „Сл. о пол. Іг.“ іменем „галіці“ річ природна.

Рукопис „Сл. о пол. Іг.“, вписаний в хронограф, куплений гр. Мусин Пушкіним в Спасо-Ярославському монастирі, згорів в 1812 р., не будиши гаразд ні прочитаний, ні справно переписаний, ні вірно надрукований. Другого списку не знайдено. Неможливість після цього перевірити текст, який залишився в несправних копіях, привела до того, що кожен по своїй вносить в текст „поправки“, зміни, додатки, як кому здається правдивішим. Через це накопичилося багато нових помилок, не-

справностей. Тому: 1) устійненого тексту „Слова“ не маємо і 2) в надрукованих текстах є різниці й помилки. Це завжди треба мати на увазі при інтерпретаціях „Сл. о п. Ігор.“. В 1926 р. Україн. Акад. Наук видала „Сл. о пол. Ігор.“ з основною працею про нього із коментарями акад. Перетца. Він подав чужі поправки і додав свої. Ми беремо цей друк за основний, але не приймаємо його за останнє слово науки в питанні відтворення справжнього тексту і маємо свою думку не тільки щодо виразу „галиці“. Але не маємо сумніву, що в оригіналі, де написано „галици... бежать“, стояло „галици“, а не „галичь“ і що тут це слово було прочитане, як слід, „галиці“, а Потебня помилився, поправивши на „галичь“. Це слово в початку рукопису, його спершу були прочитали як „галиці“, так переписали і в копії для Катерини II, так і надруковано в 1800 р. в першому виданні. Коли б в оригіналі було „галичь“, то длячого було б переробляти на „галици“?; „чь“ і „ци“ дуже відмінні в письмі.

В праці про Русь ми звернули увагу на зміст паралелізму в виразі „Слова о пол. Ігор.“: „Не буря соколи занесе чрес поля широкая — галиці стади біжать к Дону великому“ (Перетц, стор. 95, 150). Майже всі інтерпретатори вважають, що тут річ про птиць-гало, кроків, ворон, яких названо „галици“, в нашій правописі „галиці“. Але галки (птиці) не бігають, а літають. Проти птиць промовляє й зміст негативного паралелізму. Тут річ не про птиць, а про військо, про Русь, русичів, як іменує Ігоревих вояків „Слово“. Беручи на увагу, що докази дали нам висновок про походження зайшлої київської Русі з кельтів, галів, ми висловили думку, що в „Слові“ вираз „галиці“ вжите замість „русичі“ чи „русіці“, русини. Лист Папи з 1320 р. це потверджує.

Між „Сл. о пол. Ігор.“ і українською народною поезією існує такий виразний і нерозривний звязок, що кидається в вічі і без розсліду. Наведений вираз в „Слові“: „Не буря соколы занесе чрес поля широкая: галици стады біжать к Дону великому“ має назву негативного паралелізму, улюбленого українським народом у своїх думках, піснях і взагалі в своїй словесній поетичній творчості. В формі негативного паралелізму, з одного боку, подається гармонійні, асоціативні образи природи й її явищ, а з другого боку, в паралельнім протиставленні образ, чи явище з життя людини, її переживань чи почувань, особливо в драматичнім становищі чи в драматичній дії. Тут між природою і людиною, не вважаючи на протиставлення, існує зовнішня і внутрішня гармонія, подібність чи аналогія. Образ природи підсилює уяву і вражіння. Подамо кілька прикладів негативного паралелізму.

„То не сива зозуля закувала, не дрібная птиця у бору защебетала, як сестра до брата листа писала та в чужі далекі городи засилала“ (Д-р Філ. Колесса, Україн. народ. Думи, Львів, 1920 року. „Сестра і Брат“, стор. 111). „То не сива зозуля кувала, не дрібна птиця щебетала, а не в борі сосна

шуміла, як та бідна вдова в своєму домові гомоніла". (там же „Удова і сини“, ст. 113). „То не сизі орли засвистали, як ті бідні вдовиченки... божі молитви сотворяли“ (там же 116). „То не верби лугові зашуміли, як безбожні ушкали налетіли“ (там же „Хведір Безродний“, стор. 119). „Не вовки сіроманці квилять-проквиляють, не орли чорнокрильці клекочуть і під небесами літають, то сидить на могилі козак старесенький... у кобзу грає-виграває, голосно співає, кінь біля його постріляний, порубаний...“ (там же „Козак бандурист“, с. 127). „Із города з Азова не пилі-тумани вставали — то тікав повчок, ... тікали три брати рідненькі (там же „Утеча братів з Азова“, с. 66—67). „В чистім полі не орел літає — то козак Голота добрим конем гуляє“ (там же „Козак Голота і Татарин“, стор. 152). „То не чорні хмари ясне сонце заступили, не буйнії вітри в темнім лузі бушували, козаки Хмельницького ховали, Батька свого оплакали“. (там же „Смерть Б. Хм.“, 147). „То не грім в степу гуркоче і не хмара світ закрила, то Татар велика сила козаченьків обступила“ (народ. пісня, Морзенко).

В негативному паралелізмі народному маємо протиставлення природи й її сил та явищ — людям, їх переживанню, їх життю: з одного боку зозуля, птиця, сосна, орли, верби, вовки, пилітумани, хмари, вітри, грім і т. д., а з другого боку паралельно цьому люди — сестра, вдова, вдовиченки, ушкали (татари), козак, повчок, брати, козаки, татар велика сила і т. д. Такі паралельні образи й асоціативні протиставлення є звичайними в українській народній поезії, як в позитивнім, так і в негативнім паралелізмі. Наша головна увага на негативнім паралелізмі, але для живішої уяви наводимо декілька ілюстрацій і на позитивний.

„Ой літає чорна галочка по полю, черкається крилечками о ролю. Ой одлинь, одлинь, сиз соколоньку, од мене, може знайдеш ще крашішу за мене. Ой ходила дівочка по дворі, черкала платтячком по землі. Ой одійди, одійди, добрий молодець, од мене, може знайдеш ще крашішу за мене“. (Чуб. ч. 75; М. Грушевський, „Історія українс. літер.“, ч. I, Київ-Львів, 1923, стор. 269). „Ой кряче, кряче чорненький ворон та на глибокій долині, Ой плаче, плаче молодий козаче по нещасливій годині“. (Максимович, „Укр. народні пісні“, т. I, с. 146). Або з поширеної наддніпрянської пісні: „Летів крячок на той бічок — жалібненько крикнув — горе ж мені на чужині, що я й не привикнув“. В „Сл. о. пол. Ігор.“ є такий виразний приклад позитивного паралелізму: „Сонце світить на небі — Ігорь князь в Руській землі“. (Перетц. с. 130).

Щодо коментару й поправок Перетца слід завважити таке. Він, як чужинець, не гаразд відчуває духа української мови, а для пояснень „Слова о. п. Ігор.“ частенько звертається до памяток московської творчості. Це є хибою. Часи московські пізніші — на них українські старі аналогії не могли будуватися. Грушевський завважив правильно, що московські аналогії йдуть від

київських часів. (Іст. укр. літ., с. 285). Українська й московська народності цілком різні, з різною психологією й різною творчістю. А загалом людське не є московським і належить всім. Отожнювати їх творчість не можна. Наведені приклади з українських дум і пісень творила українська психологія і пояснювати їх творами арабської, московської, німецької, монгольської чи якоїсь іншої національної психології не логічно. Та ж сама українська психологія, що творила наведені приклади, творила й „Слово о пол. Ігор“. Тому в „Слові“ читаємо український негативний паралелізм: „Боян же, братіє, не десять соколів на стадо лебедів впускаше, но свої віщія персти на живая струни вскладаше, они же сами князем славу рокотаху“ (Перетц. 94). „А не сороки востроскоташа на сліду Ігореві — їздить Гза с Кончаком“. (Перетц, с. 128).

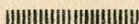
Всюди природа з одного боку і людина з другого. Так і в нашій цитаті з „Слова“: „Не буря соколы занесе чрес поля широкая — галици стады біжать к Дону великому“. В прикладах з „Слова“, як і в думках та піснях — також з одного боку природа: соколи на стадо лебедів, сороки, буря й соколи, а з другого боку люди: Боян і його персти на живі струни, Ігор і Гза з Кончаком, „галици“. Хто ж вони ці „галиці“? Коли вставимо на місце „галиці“ Русь, русичи, „русичи“ (так в „Слові“), то маємо повний зміст і ясний змісл. Слово „стады“ тут форма *ablativ.*, як в тім же „Слові“ в початку „начати старыми словесы“, зьмість „словесами“. *Nomin. plur.* буде стада, а не стады. Вийде з „галици стады біжать“ — галици або русичи чи русичи стадами біжать. Чому „стадами“, а не полками, про це далі.

Так і в позитивному паралелізмі, теж звичайному в українській народній поезії: з одного боку природа, з другого — людина чи люди. Цих прикладів можна подати безліч. Як пише правдиво М. Возняк, паралелізм український — це „поставлення побіч себе явищ душевного світу (людського, людини) з явищами зовнішньої природи“. (М. Возняк, „Історія української літератури“, Львів, т. I, 1920 р., с. 241). Після свого правдивого завваження щодо паралелізму в українській народній поезії, Возняк, подавши приклад такого паралелізму з „Слова о пол. Іг.“ „Не буря соколи занесе чрес поля широкая: галици стады біжать к Доду великому“, повинен був би сказати логічно, що „не буря соколи занесе“ — це „явище зовнішньої природи“, а „галици стады біжать“ — явище людського світу“ і що „галици“ — це назва людей. Одначе він пише, що „галици“ — це птиці, галки, чим знищив „явище душевного світу“, переробивши все на „явища зовнішньої природи“: буря, соколи і галки. Таким чином утворив самозаперечення, бо в негативнім паралелізмі чинності соколів повинна в паралелі протиставлятися асоціативно чинність людей. В українській мові галка птиця зветься галка, галки, галич, галичь. Галки в далечінь тільки літають, а не бігають. Бігти з сотню, а то й більше, кільометрів

од малого Дону до великого Дону, через поля, гори, болота вони ніяк не можуть, це для них не природно, протиприродно. Мені невідомий ні єдиний народний твір, щоб „галки“ бігали. А автор „Слова“ знавець природи і в його творі не має дисгармонії з природою. В народньому вжитку паралелізму галки або сидять, або літають. Напр., „ой ви галки, галки сизокрилі, підніміть ся вгору, ой ви хлопці, славні запорожці, верніться до дому“. У Шевченка в „Тарасовій ночі“ читаємо про боротьбу України з ворогами: „Встає хмара з-за лиману, а другая з поля, зажурилась Україна (персоніфікація — українці, населення України), така її доля... Як та галич (галки, вороння, крюки) поле криє... налітають“. Далі описується, що „вже не три дні, не три ночі бється пан Трясило, од Лимана до Трубайла трупом поле крилось“. Бої продовжуються, козаки ворогів подолали і „Червоною гадюкою несе Альта вісти, щоб летіли крюки з поля... Налетіли чорні крюки вельможних будити... закрюкали чорні крюки, виймаючи очі, заспівали козаченьки пісню тії ночі — кривавої“. На здобич (в „Сл.“ уєдіє“) галки, вороння, крюки налітають, злітаються, а не біжать, не збігаються. І в „Сл. о п. Іг.“ вони також літають, а не бігають. — Там читаємо: „Галич свою річ говоряхуть — хотять полетіти на уєдіє“ (Пач. 22). В паралелізмі асоціативне протиставлення образів природи і людей, людини. „Слово о пол. Іг.“ твір геніальний. У його автора немає дисгармонії з природою. І в персоніфікаціях, і в символіці в „Слові“ не може бути фалшу, а образ галок, які біжать сотні кільометрів — це фалш наскрізь, тому не гідна й для правдивої персоніфікації, або символіки, яку дехто хоче тут бачити. Ясно, що в „Слові“ — „галиці біжать“ не має ніякого відношення до галок, до птиць, бо „галиці“ не птиці і не назва птиць, а назва людей — вояків, Русичів.

Слова Бояна, як поетична образна тема для „Слова о полку Ігоревім:“ „Не буря соколи занесе чрес поля широкая — галиці стадами біжать к Дону великому“, коли в них „галиці“ люди а не птиці, відповідають і вимогам народнього українського негативного паралелізму в поезії, і тому, що діялося й про що розповідається. Анальогічний приклад в душі про козака Голоту, „В чистім полі не орел літає — то козак Голота добрим конем гуляє“. Орел - козак.

(Дальше буде).

Володимир Залозецький.

Олекса Новаківський.

Відсутність мистецьких осередків — хоч би таких, яким була колись малярська школа при мошлянській Академії в Києві або в Лаврі — відбився дуже відемно на розвою українського новочасного мистецтва. Українські мистці були приневолені си-